

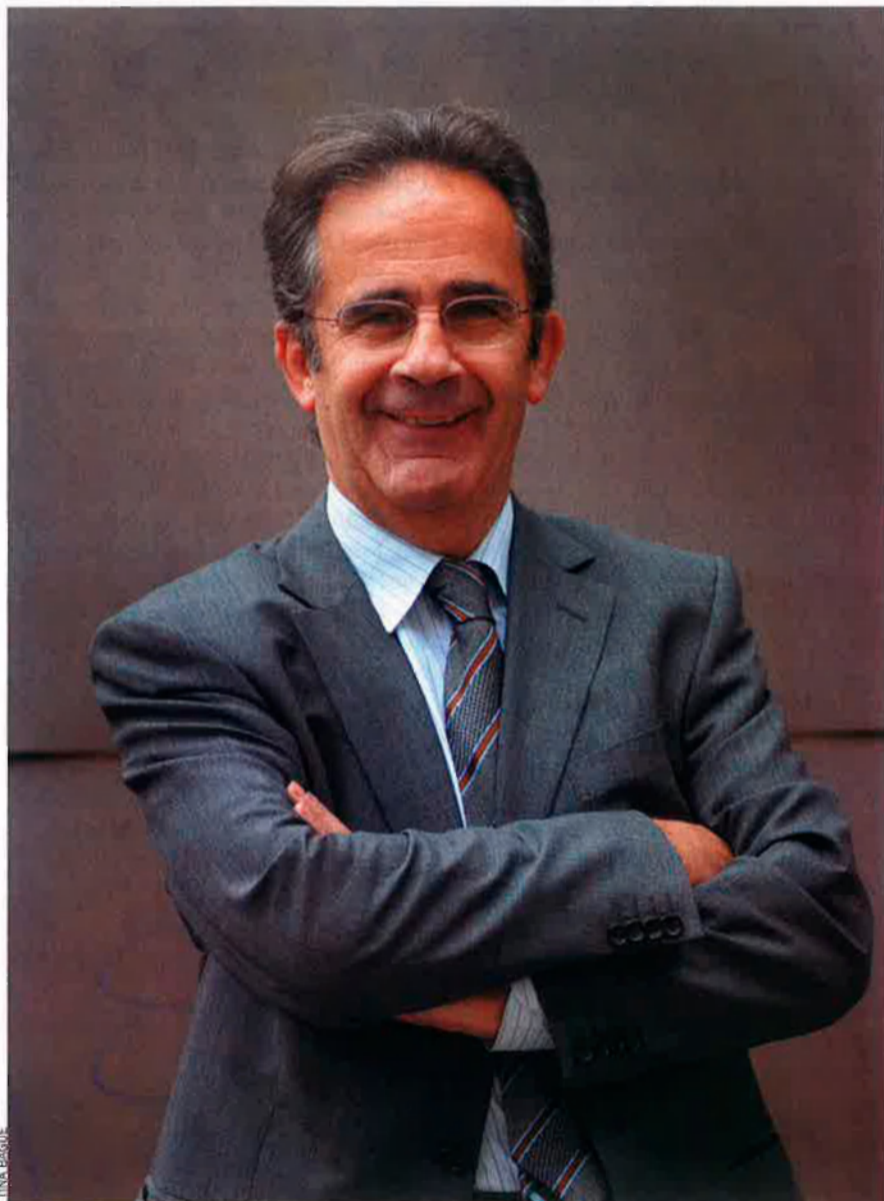
“A la Fatarella, el meu pare hi va veure el fracàs de la República”

Andreu Claret, el fill de l'home que el president Companys va enviar a la Fatarella per restablir-hi l'ordre i refer-hi la convivència després de l'assassinat de 34 pagesos per part dels anarquistes, ho recorda en una novel·la, 'El secret del brigadista'.

El periodista Andreu Claret (Acs, Occitània, 1946) s'estrena com a narrador amb la novel·la històrica *El secret del brigadista*, publicada per Columna. És ambientada a la Fatarella (Terra Alta), durant la Guerra Civil espanyola. A banda de ser un dels escenaris de la batalla de l'Ebre, són ben coneguts els anomenats fets de la Fatarella del 1937: 34 pagesos que s'oposaven a la col·lectivització van ser assassinats pels anarquistes.

Andreu Claret ha estat delegat de l'agència Efe a l'Àfrica subsahariana i a l'Amèrica Central i director d'aquesta agència a Catalunya. És director de relacions externes del Grup Agbar i ha estat director de l'Institut Europeu de la Mediterrània.

—El Claret de la novel·la, l'home de la Generalitat que el mes de maig del 37 arriba a la Fatarella per mirar de refer la convivència entre la gent del poble i restablir-hi la legalitat republicana era el vostre pare. Dieu

que va viure marcat pels fets de la Fatarella, per la mort de 34 pagesos que s'oposaven a la col·lectivització de les seves terres. En quin sentit, el va marcar?

—Allà va veure, deia, que la República no podia guanyar la guerra i que amb la violència contra els pagesos, la República havia cavat la seva tomba. El cas l'havia dut a malfiar-se de les utopies

polítiques i a defensar sempre la llibertat. El meu pare era republicà, fundador d'Esquerra Republicana de Catalunya i estava traumatitzat, per aquells fets. Ell hi arriba poc després, els mesos de maig i abril, enviat per Companys, president de la Generalitat. Hi va a refer l'ambient, la vida tradicional, a refer l'esperit republicà i democràtic, i que la gent perdi la por de sortir al carrer.

—Els records del pare, per tant, són la font principal de la novel·la?

—La principal font d'inspiració és la Fatarella. Havia enregistrat un seguit de converses amb el pare, pocs anys abans de la seva mort, quatre anys abans, i aquestes converses es pot dir que són el germen de la novel·la, però en anar després al poble vaig veure que no podia centrar tot el relat en aquells fets, sinó en el que havia passat del gener del 37 al novembre del 38, amb la batalla de l'Ebre inclosa. El centre de la novel·la deixava, doncs, de ser el pare. En vuit mesos, el poble canvia quatre vegades de mans.

—Què us va fer decidir a anar més enllà dels records del pare?

—Vaig veure-hi l'ocasió de ficar-me en una història d'oblidats de la guerra, de gent que no surt gaire a la història, com ara els pagesos. El que s'explica són les històries de les ciutats. Però al camp, on la vida ja era molt dura, el patiment va ser molt dur.

—Què us ha donat la Fatarella?

—La Fatarella és un laboratori, un lloc que m'ha servit per a fer una incursió de la memòria història d'una certa complexitat. No he volgut fer una història de la guerra en blanc i negre, sinó amb totes les contradiccions. I d'això n'estic satisfet, en el sentit que crec que ja ha passat l'època de reivindicar la història de la Guerra Civil des de la perspectiva d'un bàndol. Durant molts anys he reivindicat que el patiment dels meus, dels republicans exiliats, fos conegut. Però ara m'ha interessat de reivindicar l'altra part, el patiment de l'altra part. M'ha interessat de veure els altres com a persones, com a víctimes. Veure com milers de joves que vivien a l'Espanya nacional i marroquins del Rif van ser víctimes de l'estratègia exterminadora de Franco. També he volgut reivindicar la memòria dels requetès catalans, caricaturitzats per la República i menysprejats pel franquisme, i maltractats per la majoria d'històries oficials que s'han escrit sobre la batalla de l'Ebre. Malauradament, encara, la reivindicació de la memòria històrica és massa decantada, en el sentit que cada sector reivindica la seva tradició.

—Què vàreu descobrir, quan vàreu visitar la Fatarella?

—El poble, la seva personalitat, però també la seva història, em van fascinar.

“A la Fatarella vaig descobrir un poble maltractat per la República, anorreat pel franquisme i oblidat, fins fa poc, per la democràcia”

Hi vaig conèixer, com dic al llibre, a la nota final, una gent tenaç, desconfiada però acollidora, capaç de donar vida a la terra i a la pedra, la pedra seva. Vaig descobrir-hi un poble maltractat per la República, anorreat pel franquisme i oblidat, fins fa poc, per la democràcia.

—Heu mantingut el nom del pare a la novel·la. N'hi ha més, de reals?

—No, només el del pare. Tots els altres són de ficció. Ara, són personatges inspirats en personatges reals. El brigadista que fereixen el darrer dia, per exemple, es basa en la figura d'un brigadista americà, un home ple de potència intel·lectual, Jim Larner, que va morir el darrer dia de la batalla.

—Com fa Stendhal, no voleu explicar tota la guerra, sinó la guerra que veuen els protagonistes.

—Sempre he pensat que la guerra és molt difícil d'explicar en una novel·la. No la pots explicar per acumulació. Jo ho he fet a través de fets significatius, i la mirada del nen, que en el fons és la mirada del pare, m'hi ha ajudat molt. Un nano que acaba fent-se amic del brigadista i és el fil conductor de la batalla.

“La majoria de brigadistes jueus van venir com a comunistes i van redescobrir la seva identitat jueva aquí”

—Havíeu de reduir molt les descripcions, com la de la batalla de l'Ebre, per exemple, perquè la novel·la, a més d'explicar més fets de la Guerra Civil, alterna amb el present, la recerca que fa la néta del brigadista per descobrir les circumstàncies de la seva mort.

—En efecte. En el cas de la batalla de l'Ebre, hi ha només la visita del nen a unes trinxeres republicanes i l'assalt dels requetès. Com deia, la guerra no es pot explicar per acumulació. De la guerra, n'he d'agafar flaixos. M'interessava, sobretot, la mirada del nen sobre la guerra. I la mirada del nen em permet la mirada

humana. La mirada del nen és ingènua, però alhora d'un gran realisme. Perquè és un nen espavilat que viu de la guerra. Ell continua endavant, després d'haver viscut la mort del pare. I el nen em permet de passar de bàndols, a la guerra. I crec que les situacions, gràcies al nen, són creïbles. És perfectament imaginable aquest nano si un sap què és una guerra.

—Tampoc no podeu estendre-us sobre el franquisme. Comença una història molt llarga...

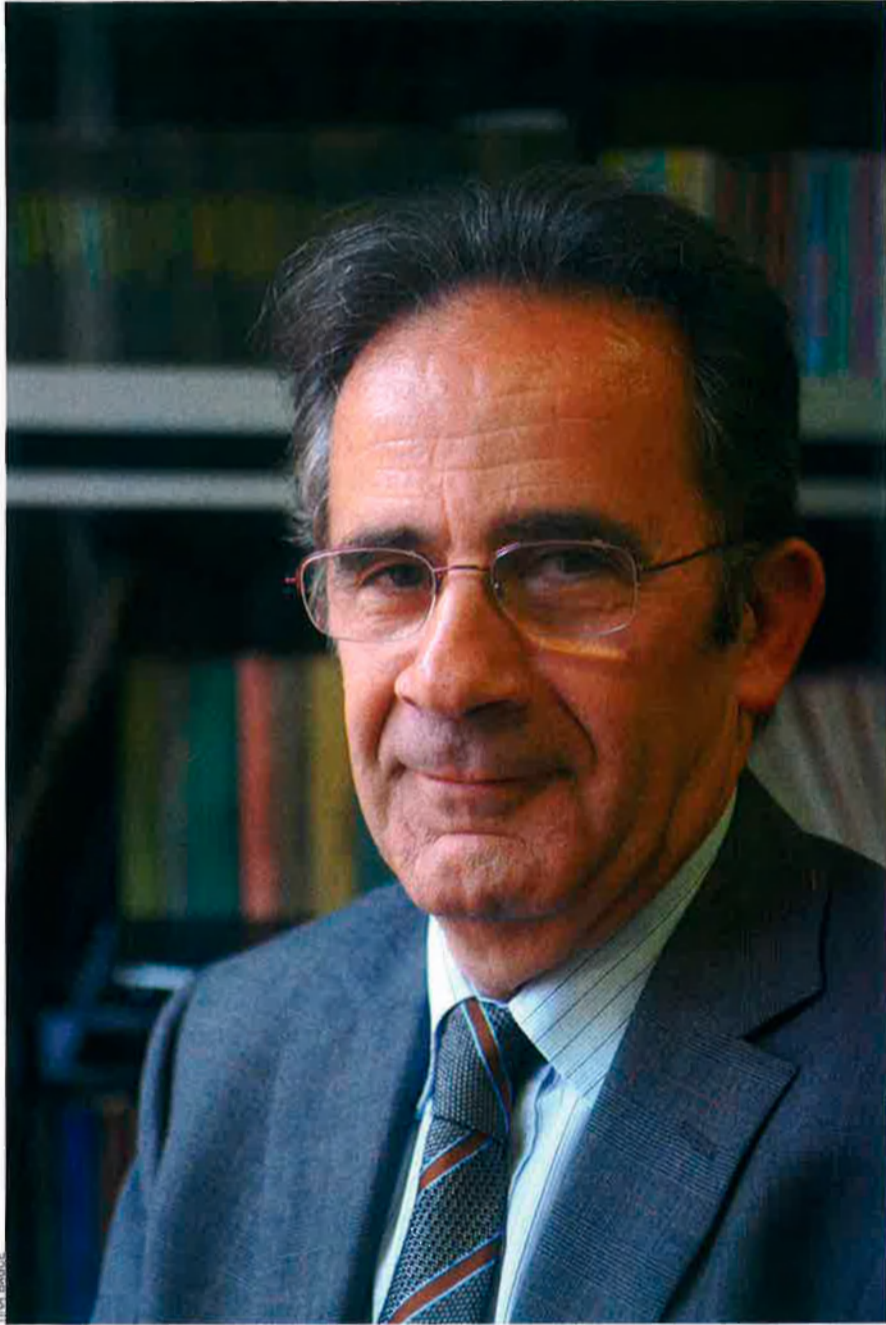
—És clar. Només dic que les dues vegades que arriben a la Fatarella, a l'escola fan separar els nens de les nenes. Aquesta anècdota té tan valor a la novel·la com si fos la llista d'assassinats que es produeixen quan el règim agafa el poder a la Terra Alta. La llibertat de la novel·la és donar significança a detalls que poden semblar petits.

—I la llibertat del novel·lista també inclou la de poder donar-hi una interpretació històrica que ve de segles enrere, no?

—En aquest cas, la d'intentar veure i copsar la singularitat actual de la Terra Alta. Al meu entendre, el tret diferencial

d'aquella gent té a veure amb la presència dels àrabs, el llarg domini àrab de quatre segles. I, després, el paper destacat que van tenir els templers en la reconquesta cristiana i la població de les terres amb pagesos que buscaven alliberar-se de la seva condició de serfs de la gleba. El paral·lel em serveix, perquè els templers també van ser homes traïts pel poder que havien servit. M'ha interessat molt, aquest paral·lelisme entre el que va passar fa setanta anys i el que va passar fa set-cents anys.

—També teniu la llibertat de recordar, cosa que no fa la historiografia

dominant, de basc marxista, que el fracàs de la República, simbolitzat pels fets de la Fatarella, és el fracàs dels ideals de la francmaçoneria.

—Els francmaçons eren uns predicadors sense tropes. Esquerra Republicana de Catalunya era un partit amb una gran relació amb la francmaçoneria. El meu pare no ho era, de francmaçó, però hi tenia molts amics. La francmaçoneria fracassa perquè no té poder. La francmaçoneria es troba en la pinça entre el franquisme i l'anarquisme i no se'n va saber sortir, o no ho va poder fer.

—La participació de les Brigades Internacionals, dieu a la nota final, ha estat tergiversada per les interpretacions pròpies de la guerra freda. Els comunistes van voler donar una dimensió estrictament ideològica a la seva presència, per bé que l'afiliació política amagava motivacions personals més complexes. El vostre punt de vista, dieu, ha estat de destacar el vessant personal d'una aventura humana. El fet que 4.500 brigadistes fossin jueus expressa la complexitat a la qual la novel·la pretén retrè home-natge. No eren comunistes?

—La majoria van venir com a comunistes i van redescobrir la seva identitat jueva aquí. I eren molts. Un cop aquí, i és el que li passa al meu brigadista, descobreixen que el règim franquista és antisemita. Llavors hi ha una mutació de la raó d'estar a Europa: he vingut a lluitar contra Franco i en el fons lluito contra la Inquisició. Es va acabar creant una brigada de jueus. A mitja guerra, o al final, la brigada Botwin. I tenen una revista *jiddisch*.

—A la nota final reporteu amb detall les nombroses fonts utilitzades. Quines han estat les més importants, quines us agradaria de destacar?

—Dues especialment. Pel que fa als enfrontaments del 37, l'estudi de Josep Termes *Misèria contra pobresa. Els Fets de la Fatarella del gener del 1937*. És un llibre essencial i equilibrat. Per conèixer la vida de la gent de la Fatarella, Rosa de Franxo, que ha escrit a la revista local *La Cabana* delicioses cròniques de la vida quotidiana del poble. Va ser un privilegi conversar amb ella, i llegir-la, un plaer.

—Entre el material escrit que teníeu a l'abast i les fonts vives utilitzades, no heu tingut la sensació que disposàveu d'un excés de material?

—Sí. Estava una mica enfarregat pel material. Però això se'm va resoldre així que vaig crear els personatges. És clar, els personatges poden fer el que fan, no poden fer més. En periodisme també hi ha un procés de selecció. A més, a la novel·la, a diferència del periodisme, ets més lliure per a triar, però has de triar allò que sigui significatiu. Això fa que la narrativa sigui fascinant. I després, has de dir les coses a través dels personatges. Ja sé que és un tòpic i que no és cap descoberta, però en fer la primera novel·la he descobert que els personatges són essencials. Els personatges et porten a territoris que no preveies i has de fer que siguin versemblants i autèntics, bo i donant un joc entre ells que és apassionant. Com diu el tòpic, acaben tenint vida pròpia. M'he trobat sorprès de mi mateix en donar vida als personatges.

—Podríeu dir que us ha estat fàcil, d'escriure aquesta primera novel·la?

—Si fos fàcil, tothom seria novel·lista.

Lluís Bonada